

Warszawa, dnia 23 listopada 2020 roku

9 4 2 /2020/AK

Szanowny Pan
podinsp. Józef Chudoba
Komendant Powiatowy Policji
w Krapkowicach
ul. Sądowa 25
47-300 Krapkowice

I. Wstęp

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej także: HFPC, Fundacja) pragnie wyrazić zaniepokojenie sytuacją, która miała miejsce dnia 17 listopada 2020 roku w Krapkowicach. Z doniesień medialnych wynika, że funkcjonariusze Policji przyszli do domu 14-latka, który miał udostępnić na portalu Facebook informację o organizowanym w Krapkowicach proteście w ramach Strajku Kobiet.

II. Stan faktyczny

Jak wynika z informacji prasowych¹ dnia 18 listopada 2020 roku miał zostać zorganizowany w Krapkowicach protest w formie „spaceru”. W związku z udostępnieniem informacji nt. powyższego protestu, do domu 14-latka przyszło dwóch funkcjonariuszy Policji – jeden w ubraniu cywilnym, drugi był umundurowany. Policjanci mieli przekazać nastolatкови, że przyszli do niego w związku z jego aktywnością na Facebooku, polegającą na udostępnieniu postu o planowanym „spacerze”. Ponadto 14-latek miał usłyszeć, że udostępnienie takiej informacji jest publicznym nawoływaniem do popełnienia czynu zabronionego.

¹ *Policja zapukala do drzwi 14-latka z powodu postu o Strajku Kobiet? Służby komentują*, Onet.pl, 18 listopada 2020, dostęp: https://wiadomosci.onet.pl/opole/strajk-kobiet-krapkowice-policja-zapukala-do-drzwi-14-latka-z-powodu-postu/249wsek?utm_source=l.facebook.com_viasg_wiadomosci&utm_medium=referral&utm_campaign=leo_automatic&srce=ucs&utm_v=2

R. Dimitrow, *Krapkowice. 14-latek udostępnił post na Facebooku dotyczący Protestu Kobiet. Do jego domu weszła policja*, Dziennik Zachodni, 18 listopada 2020, dostęp: <https://dziennikzachodni.pl/krapkowice-14latek-udostepnil-post-na-facebooku-dotyczacy-protestu-kobiet-do-jego-domu-weszla-policja/ar/c1-15297813>

Funkcjonariusze Policji przekazali także nastolatкови, że jeśli pojawi się na proteście, będzie traktowany jako jeden z organizatorów, a za to może mu grozić kara 8 lat pozbawienia wolności, a w jego przypadku oznaczałoby to spędzenie 4 lat w zakładzie poprawczym i 4 lat w jednostce penitencjarnej. Jak wynika z materiałów prasowych, 14-latek poczuł się zastraszony. Jednocześnie w stanowisku² Komendy Powiatowej Policji w Krapkowicach wskazano, że o całej sytuacji została zawiadomiona dyrekcja szkoły, do której uczęszcza nastolatek, a materiały zostaną przekazane do sądu rodzinnego i nieletnich.

III. Stan prawny

Helsińska Fundacja Praw Człowieka jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest działanie na rzecz ochrony praw człowieka. W kontekście niniejszej sprawy pragniemy zwrócić uwagę na wątpliwości dotyczące działań podjętych przez funkcjonariuszy Policji.

a) Wolność zgromadzeń

Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie podkreślić, że na podstawie art. 57 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³ (dalej: Konstytucja RP): „Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich. Ograniczenie tej wolności może określać ustawa.”. Ta wolność konstytucyjna dotyczy każdego człowieka, w tym także osób w wieku 14 lat. Wolność zgromadzeń jest także chroniona na podstawie art. 11 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁴ (dalej także: EKPC). W ocenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej także: ETPC) ma ona charakter fundamentalny, a jej istota polega na możliwości wyrażania opinii i sprzeciwu w odniesieniu do polityki władz publicznych. Za M. A. Nowickim powtórzyć należy, że: „[p]rawo zapisane w art. 11 Konwencji chroni demonstrację, która może irytować lub obrażać osoby sprzeciwiające się ideom lub żądaniom, jakie usiłuje głosić. Jego gwarancje odnoszą się do wszystkich zgromadzeń z wyjątkiem tych, w których organizatorzy i uczestnicy mają gwałtowne zamiary lub w inny sposób zaprzeczają podstawom społeczeństwa demokratycznego.”⁵.

² Stanowisko – Wpisy w mediach społecznościowych dalekie od faktycznego przebiegu zdarzenia, Komenda Powiatowa Policji w Krapkowicach, 18 listopada 2020, dostęp: <https://krapkowice.policja.gov.pl/okr/kpp-krapkowice/aktualnosci/27079,Stanowisko-wpisy-w-mediach-spoecznościowych-dalekie-od-faktycznego-przebiegu-zd.html>

³ Dz. U. Z 1997 r Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 roku, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

⁵ M. A. Nowicki, *Komentarz do art. 11, [w:] Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. VII, Warszawa 2017, LEX.

Doniosłe znaczenie prawa do udziału w pokojowym zgromadzeniu znacząco wpływa na możliwość zastosowania sankcji wobec jego uczestników. Mając to na uwadze, osoby biorące udział w pokojowym zgromadzeniu lub takie, które chcą wziąć w nim udział, nie powinny obawiać się skierowania przeciwko nim z tego powodu postępowania karnego – w szczególności takiego, które wiązałoby się z pobawieniem ich wolności⁶. Jeśli mimo to państwo zdecyduje się na ukaranie uczestników zgromadzenia, musi ze szczególną dokładnością rozważać proporcjonalność grożącej im kary⁷.

Ograniczenie możliwości karania uczestników zgromadzeń publicznych wynika między innymi z ryzyka wystąpienia tzw. efektu mrożącego, a więc takiej sytuacji, w której ich potencjalni uczestnicy będą obawiali się wzięcia w nich udziału⁸. Warto podkreślić, że następcze umorzenie postępowania, uniewinnienie czy odstąpienie od wymierzenia kary nie powodują, że ryzyko wystąpienia efektu mrożącego znika. Co więcej, w przypadku zgromadzeń o charakterze politycznym, wszelkie próby ich tłumienia mogą zniechęcać obywateli do brania udziału w szeroko rozumianej debacie publicznej, w szczególności do politycznego zaangażowania się po stronie innej, niż rządowa⁹.

W opisywanym przypadku na tym etapie nie można mówić o pozbawieniu wolności, czy wymierzeniu sankcji karnej, jednakże funkcjonariusze Policji, co wynika z materiałów prasowych, straszili 14-latkę tym, że może spędzić 4 lata w zakładzie poprawczym, a 4 lata w zakładzie karnym. Ponadto, co wynika ze stanowiska Komendy Powiatowej Policji w Krapkowicach, zdecydowali o poinformowaniu o zaistniałej sytuacji dyrekcję szkoły, do której uczęszcza nastolatek oraz sąd rodzinny i nieletnich, co musi być oceniane jako reakcja państwa. Szczególnie istotne jest podkreślenie, że doszło do niej jeszcze przed udziałem w zapowiadanych zgromadzeniu. ETPC niejednokrotnie w swoim orzecznictwie wskazywał, że z wolności zgromadzeń wynikają zarówno obowiązki negatywne – takie jak powstrzymanie się od niezasadnej lub nieproporcjonalnej ingerencji w korzystanie z wolności zgromadzeń – jak i pozytywne, wśród których wymienia się na przykład obowiązek zapewnienia efektywnej możliwości korzystania z tejże wolności¹⁰. Dlatego też, w ocenie HFPC, podjęte przez

⁶ Wyrok ETPC z dnia 18 czerwca 2013 roku w sprawie *Gün i inni przeciwko Turcji*, skarga nr 8029/07, § 83.

⁷ Wyrok ETPC z dnia 15 maja 2014 roku w sprawie *Taranenko przeciwko Rosji*, skarga nr 19554/05, § 87.

⁸ Wyrok ETPC z dnia 29 listopada 2007 roku w sprawie *Balçık i inni przeciwko Turcji*, skarga nr 25/02, § 41.

⁹ Wyrok ETPC z dnia 31 lipca 2014 roku w sprawie *Nemtsov przeciwko Rosji*, skarga nr 1774/11, §§ 77-78.

¹⁰ Wyrok ETPC z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie *Djavit An przeciwko Turcji*, skarga nr 20652/92, § 57.

funkcjonariuszy Policji działania wobec 14-latka mogły wywołać tzw. efekt mrożący, ponieważ niewątpliwie miały one zniechęcić go do udziału w proteście.

Warto jednoznacznie wskazać, że wolność zgromadzeń pomimo tego, że nie ma charakteru absolutnego i może podlegać ograniczeniom, nie może jednak zostać ograniczona w taki sposób, aby utraciła swoją istotę – również, gdy ustawa wprost nie przewiduje zakazu zgromadzeń, ale dochodzi do niej *de facto*¹¹.

Jednocześnie należy podkreślić, że ograniczenie konstytucyjnych praw i wolności jednostki, zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP może być wyłącznie wprowadzane ustawą. Ponadto w zakresie wolności zgromadzeń, zostało to wyrażone wprost w art. 57 zd. 2 Konstytucji RP. Dlatego też, w doktrynie wskazuje się, że: „[z]danie drugie w art. 57 stanowi istotny argument na rzecz takiej wykładni art. 31 ust. 3, w myśl której ten ostatni przepis nie zawiera samodzielnego upoważnienia do ustanawiania ograniczeń wolności i praw, ale jedynie wyznacza granice tych ograniczeń. Przy takiej interpretacji ustanawiane ograniczenia muszą znaleźć swoją podstawę w odrębnych przepisach konstytucyjnych, takich jak właśnie art. 57 zdanie drugie.”¹²

Obowiązujące obecnie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 października 2020 roku w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii¹³ w § 28 ust. 1 przewiduje zakaz organizowania zgromadzeń w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 24 lipca 2015 roku – Prawo o zgromadzeniach¹⁴, z wyłączeniem zgromadzeń organizowanych na podstawie zawiadomienia (art. 7 ust. 1 ww. ustawy) oraz zgromadzeń cyklicznych, w odniesieniu do których wprowadzono ograniczenia ilościowe do 5 osób oraz wymóg zachowania dystansu, zarówno między zgromadzeniami, jak i między zgromadzonymi, którzy obowiązani są również do zakrywania ust i nosa. Przepis ten wprowadza w praktyce zakaz organizowania zgromadzeń spontanicznych.

¹¹ Wyrok ETPC z dnia 15 października 2015 roku w sprawie *Kudrevičius i inni przeciwko Litwie*, skarga nr 37553/05, § 100.

¹² L. Garlicki, K. Wojtyczek, *Komentarz do art. 57 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, pod red. M. Zubik, Warszawa 2016, LEX.

¹³ Dz. U. z 2020 r. poz. 1758 ze zm.

¹⁴ Tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r. poz. 631.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka wielokrotnie podkreślała, że „obecne przepisy ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi nie pozwalają na odgórne zakazywanie zgromadzeń opisanych w ustawie Prawo o zgromadzeniach. Wskazany w ustawie o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych zakaz organizowania widowisk i innych zgromadzeń ludności dotyczy, zdaniem HFPC, wydarzeń o charakterze komercyjnym, a nie tych, które są emanacją podstawowego politycznego prawa jednostki. Co więcej, HFPC pragnie zauważyć, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej nie pozwala na generalne ograniczenie wolności zgromadzeń nawet w wypadku ogłoszenia stanu klęski żywiołowej (art. 233 § 3 Konstytucji RP a contrario)”¹⁵.

b) Wolność wypowiedzi

Przy ocenie okoliczności niniejszej sprawy konieczne jest również odwołanie do art. 54 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym każdemu zapewnia się wolność wypowiedzi. Mimo, iż ww. przepis umieszczony został w rozdziale drugim Konstytucji RP, rzeczona wolność ma charakter mieszany – osobisty w sferze życia prywatnego oraz polityczny w sferze życia publicznego¹⁶. W wymiarze indywidualnym służy ona bowiem doskonaleniu intelektualnemu jednostki, rozwojowi jej osobowości i samorealizacji. Natomiast w wymiarze zbiorowym jest koniecznym warunkiem funkcjonowania demokracji – to dzięki niej w przestrzeni publicznej jest miejsce dla konstruktywnej debaty społecznej, która stanowi jeden z fundamentów systemu demokratycznego¹⁷. Nie ulega wątpliwości, że udostępnienie postu na portalu Facebook może stanowić gest sprzeciwu wobec pewnych zjawisk występujących w sferze publicznej bądź solidarności z określonym ruchem społecznym i jako takie jest zachowaniem podlegającym konstytucyjnej ochronie.

Niewątpliwie wolność wypowiedzi nie ma charakteru absolutnego – podlega pewnym ograniczeniom. Niemniej, zgodnie z art. 31 Konstytucji RP, rzeczone ograniczenia są dopuszczalne jedynie w drodze odpowiedniego unormowania prawnego – tj. na mocy ustawy. Bezspornie nie oznacza to nieistnienia innych (zwłaszcza religijnych czy etycznych)

¹⁵ Uwagi Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka do projektu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii, <https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/05/uwagi-HFPC-rozporzadzenie-do-projektu-rozporzadzenia-RM-z-18.04.20.pdf>

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lipca 2011 roku, sygn. akt K 9/11, OTK-A 2011/6/61.

¹⁷ M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 54*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, pod red. P. Tuleja, Warszawa 2019, LEX.

ograniczeń wolności, ale wyklucza ich egzekwowanie bez uprzedniego usankcjonowania w przepisach prawa odpowiedniej rangi¹⁸. W polskim systemie prawnym nie sposób natomiast znaleźć jakichkolwiek norm, które zabraniałyby nastolatkom, np. w przytoczonej powyżej formie, wyrażać swoje poparcie dla pokojowych demonstracji odbywających się w zgodzie i na podstawie obowiązującego prawa. Są one bowiem zjawiskiem pozytywnym w demokratycznym państwie prawa, świadczącym o pewnej samoświadomości społeczeństwa i jego dojrzałości politycznej. Nie można przy tym zignorować faktu, iż młodzi ludzie w pokojowy oraz prawnie i społecznie akceptowalny sposób wyrażają tak swój światopogląd, w żaden sposób nie nawołując do przemocy, nienawiści, zachowań o charakterze dyskryminującym czy innych nieakceptowalnych postaw. Co więcej, nawet konstytucyjnie przewidziane ograniczenia podlegają kontroli zgodnie z zasadą proporcjonalności – ustawodawca nie może ustanawiać ograniczeń przekraczających pewien stopień uciążliwości, a zwłaszcza zatracających proporcję pomiędzy stopniem naruszenia uprawnień jednostki a rangą interesu publicznego, który ma w ten sposób podlegać ochronie¹⁹.

Podobną ochronę gwarantuje również Europejska Konwencja Praw Człowieka w art. 10, zgodnie z którym każdy ma prawo do wolności wyrażania swojej opinii. W orzecznictwie Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazuje, iż ochrona wynikająca z ww. regulacji rozciąga się na wszystkie rodzaje wypowiedzi wyrażających opinie, idee albo informacje, niezależnie od ich treści oraz sposobu komunikowania się, w szczególności o charakterze politycznym, dotyczące spraw publicznej troski²⁰.

Jednocześnie na gruncie art. 10 EKPC, Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazywał, że nie można ponosić odpowiedzialności za udostępnianie, postowanie hiperłączy, nawet jeśli potencjalnie zawierają treści zniesławiające²¹.

¹⁸ L. Garlicki, K. Wojtyczek, *Komentarz do art. 31 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II, wyd. II*, pod red. M. Zubik, Warszawa 2016, LEX.

¹⁹ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 kwietnia 1995 roku, sygn. akt K 11/94, OTK 1995/1/12.

²⁰ M. A. Nowicki, *Komentarz do art. 10*, [w:] *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. VII, Warszawa 2017, LEX.

²¹ Wyrok ETPC z dnia 4 grudnia 2018 roku w sprawie *Magyar Jeti Zrt przeciwko Węgrom*, skarga nr 11257/16.

c) Prawa dzieci

Szczególne znaczenie w realiach niniejszej sprawy niewątpliwie ma Konwencja o prawach dziecka²² (dalej: Konwencja), która w art. 12 ust. 1 gwarantuje, że państwo zapewni dziecku prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka. Jednocześnie art. 13 ust. 1 statuuje prawo dzieci do swobodnej wypowiedzi, które ma zawierać: swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju. Na mocy art. 14 ust. 1 Konwencji państwo polskie zobowiązało się do respektowania prawa dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania, a art. 15 ust. 1 do uznania prawa dziecka do swobodnego zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń. Powołanie się na Konwencję Praw Dziecka nabiera szczególnego znaczenia, ponieważ to właśnie Polska była jej pomysłodawcą. Dlatego też ochrona zawartych w niej praw, a przede wszystkim właśnie ich respektowanie przez organy ścigania, świadczy o rzeczywistym przywiązaniu do wartości, które legły u podstaw systemu konwencyjnego. Nie ulega wątpliwości, że podejście organów państwa ma szczególne znaczenie dla kształtowania postaw młodych obywateli i budowania w nich poczucia uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim.

d) Odpowiedzialność karna nieletnich

Z materiałów prasowych wynika, co już zostało wskazane powyżej, że zdaniem policjantów, udostępnienie przez 14-latka postu o proteście jest publicznym nawoływaniem do popełnienia czynu zabronionego.

Należy podkreślić, że zgodnie z polskim prawem, 14-latek nie może popełnić przestępstwa, o którym mowa w art. 165 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny²³ (dalej: k.k., Kodeks karny), czyli czynu zabronionego określanego jako sprowadzenie stanów powszechnie niebezpiecznych dla życia lub zdrowia. Podstawą takiego twierdzenia jest art. 10 § 1 k.k., który wyraźnie stanowi, że na zasadach określonych w Kodeksie karnym odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu 17 roku życia. Jak podkreśla się w doktrynie, ustanowienie dolnej granicy wieku ponoszenia odpowiedzialności karnej ma na celu realizację funkcji gwarancyjnej, przyjmuje się bowiem, że przed osiągnięciem określonego wieku odpowiedzialności karnej jednostka nie jest zdolna do prawidłowego rozpoznania znaczenia

²² Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 roku, Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526.

²³ Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 1444.

swojego czynu oraz znaczenia naruszanej normy prawnej i jej skutków²⁴. Jednocześnie należy wskazać, że tylko w wyjątkowych przypadkach osoba powyżej 15 roku życia, zgodnie z art. 10 § 2 k.k., może ponieść odpowiedzialność karną, w przypadku popełnienia jednego z czynów zabronionych określonych w tym przepisie. Dlatego też podkreślenia wymaga, że osoba w wieku 14 lat nie może ponieść odpowiedzialności karnej, nawet w przypadku popełnienia choćby jednego z czynów zabronionych określonych w Kodeksie karnym.

Ze stanowiska Komendy Powiatowej Policji w Krapkowicach wynika również, że funkcjonariusze Policji udali się do miejsca zamieszkania 14-latka, aby odbyć z jego matką rozmowę profilaktyczno-informującą. Jednakże z materiałów prasowych wynika, że taka rozmowa była przeprowadzana z chłopcem. Należy jednoznacznie wskazać, że ani w ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji²⁵ ani ustawie z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich²⁶ nie sposób znaleźć podstawy do takich działań.

IV. Podsumowanie

Mając na uwadze powyższe rozważania, Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwraca się do Pana Komendanta z uprzejmą prośbą o wyjaśnienie opisywanego zdarzenia oraz o poinformowanie HFPC o poczynionych ustaleniach. Ponadto zwracamy się z uprzejmą prośbą o wskazanie podstawy prawnej rozmowy profilaktyczno-informującej. Jednocześnie wyrażamy nadzieję, że niniejsze pismo okaże się przydatne w rozpoznawaniu tej sprawy.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Dr Piotr Kładoczny

Sekretarz Zarządu

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

²⁴ Zob. np. A. Walczak-Żochowska, *Komentarz do art. 10, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, pod. red: R. Stefański, Legalis 2018.

²⁵ Tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r. poz. 360 ze zm.

²⁶ Tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 969.